

АГРОХІМІЯ ТА ЗЕМЛЕРОБСТВО

УДК 634.8:631.537:631.8:549.2

Є.І. КУЗЬМЕНКО, кандидат с.-г. наук

ННЦ «Інститут виноградарства і виноробства ім. В.Є. Таїрова» НААН

E-mail: kuzmenko_2012@ukr.net

ВПЛИВ СУБСТРАТІВ НА РОЗВИТОК ВИНОГРАДУ В УМОВАХ АНТРОПОГЕННОГО ЗАБРУДНЕННЯ

Досліджено вплив субстратів на розвиток надземної та кореневої системи виноградної рослини в умовах забруднення важкими металами.

Ключові слова: субстрати, цеоліт, торф, виноградна рослина, важкі метали, надземна та коренева система.

Вступ. Сучасні світові виробники сільськогосподарської продукції зорієнтовані не тільки на досягнення максимальної продуктивності але і на екологічно чисту продукцію, яку практично неможливо отримати в умовах зростаючого антропогенного навантаження [1]. Серед численних забруднювачів навколишнього середовища одне з перших місць займають саме важкі метали (ВМ).

На сьогодні актуальним є пошук засобів для зниження негативного впливу ВМ на рослинний організм. Одним із таких засобів є використання різних речовин і мінералів, які зменшують рухомість поллютантів і обмежують їх надходження до рослини. Найбільш ефективними є природні сорбенти неорганічної і органічної природи – цеоліти і торфоцеолітові суміші [2, 3]. Цеоліти мають велику буферну ємність і здатність поглинати елементи – забруднювачі, таким чином, зменшуючи їх надходження до рослини. Крім того, цеоліти є джерелом поживних елементів, а також речовин, які покращують фізичний стан ґрунту. Фракційний склад і щільність цеолітів з часом суттєво не змінюється, що дає можливість їх використання протягом 5–7 років [4, 5, 6]. Застосування таких органічних матеріалів, як перегній і торф дозволяє повною мірою використати корисну властивість цих органічних сполук, а саме – здатність до комплексоутворення з важкими металами. Крім того, у цьому випадку одночасно вирішується інша важлива задача – це збагачення ґрунтового профілю вуглецем органічного походження та іншими корисними поживними елементами [1, 7].

Мета досліджень полягала у вивченні впливу різних субстратів на основі цеоліту і торфу на розвиток надземної та кореневої системи винограду в умовах забруднення ґрунту ВМ.

Матеріали та методика досліджень. Досліди проводили на укорінених двовічкових чубуках підщепного сорту Ріпарія х Рупестріс 101-14 (Р х Р 101-14). Чубуки були висаджені у вегетаційні посудини об'ємом 1000 см³ у ґрунт з додаванням матеріалів з сорбційними властивостями (цеоліт Сокирницького родовища, торф низинний – у різному співвідношенні до ґрунту). Варіанти сумішей: ґрунт+цеоліт (3:1), ґрунт+цеоліт (1:1), ґрунт+торф (3:1), ґрунт+торф (1:1) ґрунт+цеоліт+торф (3:1:1), ґрунт+цеоліт+торф (1:1:1). Суміш важких металів – Pb+Cu+Zn+Fe вносили у ґрунт у вигляді розчинів азотнокислих солей у дозі 5 гранично допустимих концентрацій (ГДК). Контролем слугував ґрунт без внесення важких металів і адсорбентів. Повторність досліду триразова.

В період проведення досліджень були виконані наступні агробіологічні обліки: надземної системи (довжина (см), діаметр (мм) пагонів, об'єм їх приросту (см³), площа листової поверхні (дм²)) та кореневої системи (загальна кількість коренів (шт.) та їх загальна довжина (см)).

Отримані результати обробляли методом математичної статистики.

Результати досліджень. Як свідчать одержані дані (табл. 1), внесення суміші ВМ у ґрунт (без додавання адсорбентів) приводило до значного пригнічення надземної та кореневої системи рослин. Так, довжина і діаметр пагонів були меншими на 35,2% і 16,1%, об'єм приросту пагонів – на 54,3%, а площа листової поверхні – на 75,8% відносно контролю. Спостерігалось також зменшення загальної кількості коренів та їх загальної довжини відповідно на 25,3% і 49,3% порівняно з контролем.

Було виявлено ряд закономірностей у розвитку надземної та кореневої системи рослин в залежності від субстратів, на яких вони вирощувалися.

У варіантах з додаванням адсорбентів значно зменшувався негативний вплив суміші ВМ на розвиток рослин у порівнянні з варіантом – ВМ ґрунт.

Таблиця 1

Вплив субстратів на розвиток надземної та кореневої системи підщепних чубуків винограду Р x Р 101-14

Варіант	Довжина пагонів, см	Діаметр пагонів, мм	Об'єм приросту, см ³	Площа листової поверхні, дм ²	Кількість коренів, шт.	Довжина коренів, см
Контроль (ґрунт без ВМ)	95,9	4,85	17,83	5,12	16,2	111,3
ВМ ґрунт	62,1	4,07	8,15	1,24	12,1	56,4
ВМ ґр+цеол (3:1)	74,1	4,29	10,80	2,01	13,9	77,5
ВМ ґр+цеол (1:1)	83,0	4,45	12,95	3,12	14,3	86,9
ВМ ґр+торф (3:1)	71,5	4,20	9,98	1,75	13,3	70,8
ВМ ґр+торф (1:1)	80,7	4,36	12,06	3,00	12,8	62,7
ВМ ґр+цеол+торф (3:1:1)	85,6	4,51	13,71	3,64	15,0	96,8
ВМ ґр+цеол+торф (1:1:1)	88,5	4,64	15,01	4,10	15,5	104,7
НІР ₀₅	3,84	0,20	1,76	0,22	0,60	4,63

Прим.: ґр – ґрунт, цеол – цеоліт

Непогані результати по біометричним показникам рослин було відмічено у варіанті ґрунт+цеоліт (1:1), в якому спостерігалось збільшення довжини пагонів на 21,7%, їх діаметру – на 7,9%, об'єму приросту пагонів – на 26,9%, а площі листової поверхні – на 36,7%. Загальна кількість коренів у рослин цього варіанту була більшою на 13,6%, а загальна довжина коренів – на 27,4%. Додавання сорбентів у іншому співвідношенні до ґрунту дещо менш позитивно вплинуло на розвиток надземної та кореневої системи чубуків винограду. Так, на субстраті ґрунт + торф (1:1) спостерігалось підвищення об'єму приросту пагонів на 21,9%, площі листової поверхні – на 34,4%. У варіанті ґрунт+цеоліт (3:1) аналогічні показники підвищувались приблизно на 15%, а у варіанті ґрунт+торф (3:1) – лише на 10%.

Проведені дослідження показали, що в усіх варіантах з використанням сорбентів, біометричні показники рослин були вищими порівняно з варіантом, де метали вносились у ґрунт без сорбентів.

Висновки. Використання матеріалів з сорбуючими властивостями – цеоліту і торфу (у різних співвідношеннях до ґрунту) сприяло зниженню негативного впливу суміші ВМ (Pb+Cu+Zn+Fe) на розвиток надземної та кореневої системи чубуків винограду. Найефективнішими виявились варіанти – ґрунт+цеоліт+торф, які містять сорбенти у співвідношенні (3:1:1) і (1:1:1).

Список використаних літературних джерел

1. Нетрадиційні вітчизняні матеріали з сорбційними і йоно-обмінними властивостями для оптимізації мінерального живлення в умовах закритого і відкритого ґрунту / Е. Г. Дегодюк, О. Г. Матвієць, С. Е. Дегодюк, С. З. Гуральчук // Фізіологія рослин в Україні на межі тисячоліть: у 2 т. – Київ, 2001. – Т. 1. – С. 200–205.

2. Кормош С. М. Застосування мікроелементів та ґрунтосумішей з цеолітом при вирощуванні лофанту ганусового / С. М. Кормош // Вісник аграрної науки. – 2006. – № 5. – С. 74–76.

3. Самохвалова В. Л. Применение антидотов при загрязнении системы почва – растение тяжелыми металлами / В. Л. Самохвалова // Ґрунтознавство. – 2006. – Т. 77. – № 3–4. – С. 50–66.

4. Челищева Р. В. Использование природных цеолитов для повышения плодородия дерново–подзолистых почв / Р. В. Челищева // Природные цеолиты в сельском хозяйстве. – Тбилиси: Мецниереба, 1980. – С. 104–109.

5. Челищев Н. В. Ионнообменные свойства минералов / Н. В. Челищев. – М.: Наука, 1973. – 204 с.

6. Григора Т. И. Действие и последствие цеолита – клиноптиллолита на плодородие дерново–подзолистой почвы / Т. И. Григора // Земледелие. – Киев, 1985. – № 60. – С. 31–35.

7. Черных Н. А. Приемы снижения фитотоксичности тяжелых металлов / Н. А. Черных, М. М. Овчаренко, Л. Л. Поповичева и др. // Агрохимия. – 1995. – № 9. – С. 101–107.

Анотація

Кузьменко Е.И.

Влияние субстратов на развитие винограда в условиях антропогенного загрязнения

Исследовано влияние субстратов на развитие надземной и корневой системы виноградного растения в условиях загрязнения тяжелыми металлами.

Ключевые слова: субстраты, цеолит, торф, виноградное растение, тяжелые металлы, надземная и корневая система.

Annotation

Kuzmenko Ye.

The influence of substrates on development of the grape plant in conditions of anthropogenic pollution

The effect of substrates on the development of aboveground and root systems of grape plants in heavy metal pollution

Keywords: substrates, zeolite, peat, grape plant, heavy metals, aboveground and root system.

УДК: 504.53.052

Л.Д. РОМАНЧУК, доктор с.-г. наук

О.В. СТЕЖКО, аспірант

Житомирський національний агроєкологічний університет

ЕКОЛОГІЧНА ОЦІНКА РІВНЯ ЗАБЕЗПЕЧЕНОСТІ МІКРОЕЛЕМЕНТАМИ ҐРУНТУ АГРОЦЕНОЗІВ ЖИТОМИРСЬКОГО РАЙОНУ

Мікроелементи в ґрунті знаходяться в малих концентраціях, але при цьому відіграють важливу роль у процесах мінерального живлення рослин. Робота присвячена питанню вмісту мікроелементів в ґрунтах агроценозів, що знаходяться у використанні особистих селянських господарств Житомирського району. В ході досліджень встановлена динаміка зміни вмісту цинку та міді по орному шару ґрунту. Не було зафіксовано диференціації по вмісту бору та мангану.

Ключові слова: ґрунт, мікроелементи, рослини, особисті селянські господарства.

Вступ. Ґрунтовий покрив, як складова земельних ресурсів і як макроекосистема, виконує важливу роль в біосфері. Одна з екологічних функцій ґрунту виявляється в тому, що для рослин і мікроорганізмів він є головним джерелом елементів живлення [6].